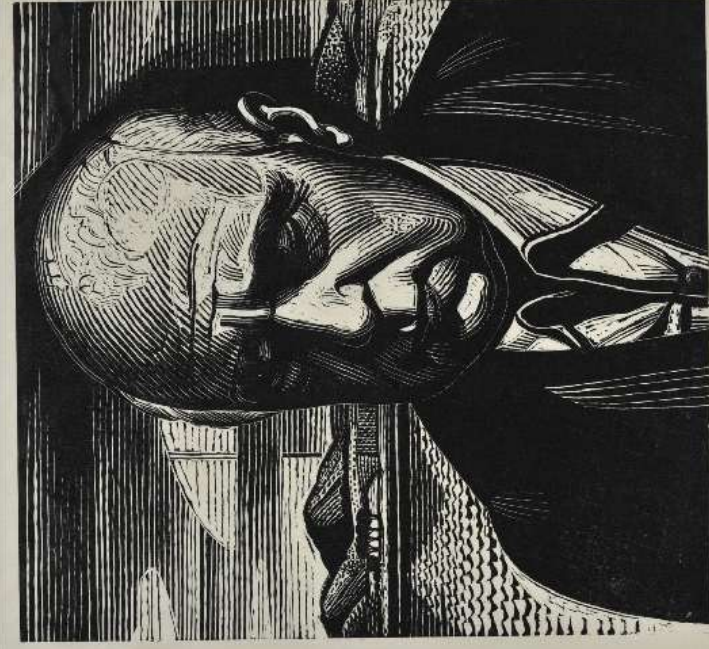
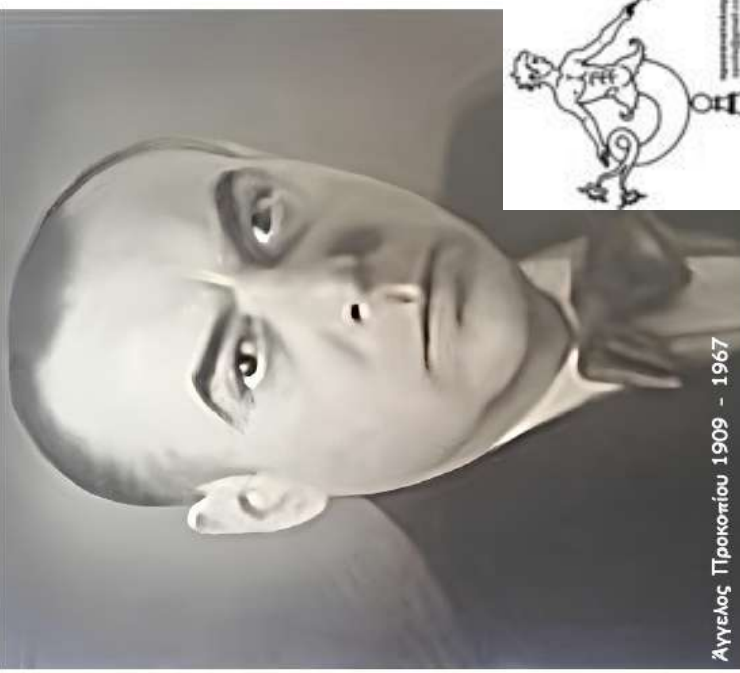

Ο Γεώργιος Σεφέρης & ο Άγγελος Προκοπίου για τη ΓΕΝΝΗΣΗ ΣΤΟ ΔΑΦΝΙ

Γεώργιος Σεφέρης 1900 - 1961

Άγγελος Προκοπίου 1909 - 1967

Ο Γεώργιος Σεφέρης και ο Άγγελος Προκοπίου για τη ΓΕΝΝΗΣΗ ΣΤΟ ΔΑΦΝΙ

Για πρώτη ίσως φορά δημοσιεύεται στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης η αναφορά του βραβευμένου με ΝΟΜΠΕΛ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ, 1963, ποιητή Γεώργιο Σεφέρη, στη Μονή Δαφνίου και ειδικότερα στη ΓΕΝΝΗΣΗ.

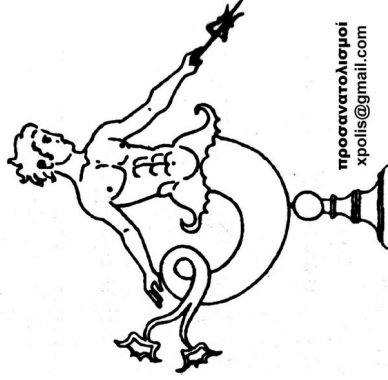
Η περιγραφή της ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΣΑΛΩΜΗΣ του Βυζαντινολόγου καθηγητή στην ΑΣΚΤ, κριτικού, δημιουργού της βραβευμένης ταινίας “ΔΑΦΝΙ – ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΧΡΥΣΟΔΑΦΝΙΩΤΙΣΣΑ”, με δύο πρώτα διεθνή βραβεία το 1952, Άγγελου Προκοπίου, είναι γνωστή, από αναρτήσεις στο blog **ΙΕΡΑ ΟΔΟΣ**

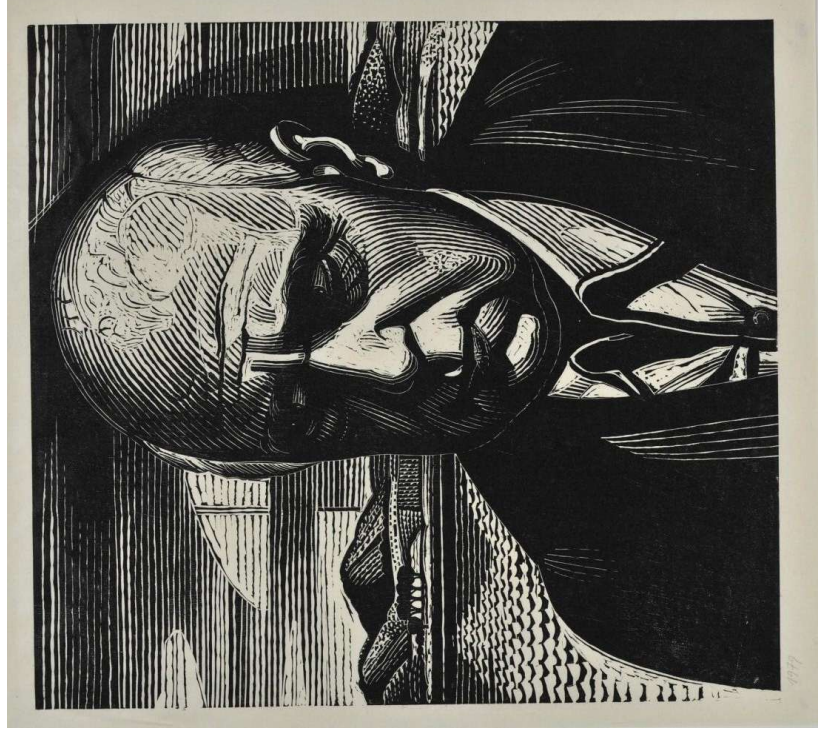
Και οι δύο περιγραφές, αν και διαφορετικές, παρουσιάζονται στο ενιαίο φυλλάδιο για να είναι προσβάσιμες, σε ερευνητές, ξεναγούς, ιστορικούς και κάθε ενδιαφερόμενο.

Κώστας Φωτεινάκης

Ερευνητής τοπικής ιστορίας - Εκδότης του περιοδικού “προσανατολισμοί” – Διαχειριστής του “Ψηφιακού Οικομυσείου Χαϊδαρίου”.

Δεκέμβριος 2025

[“Γεώργιος Σεφέρης” - Αναστάσιος (ΤΑΣΟΣ) Αλεβίζος, 1979, Εθνική Πινακοθήκη]

*****

Ο Γεώργιος Σεφέρης (1901 – 1971) και το “...κατάμαυρο στόμιο της σπηλιάς της εκκλησίας του Δαφνίου...”

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ – Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ & Ο ΑΓΙΟΣ ΒΑΚΧΟΣ

Ο Γεώργιος Σεφέρης διπλωμάτης και ποιητής, βραβευμένος με Νόμπελ Λογοτεχνίας (1963) ήταν ένας από τους πολλούς¹ ανθρώπους των γραμμάτων και των τεχνών που επισκέφτηκαν τη Μονή Δαφνίου και που έκαναν αναφορά στο έργο τους.

(1- Ενδεικτικά λογοτέχνες: Κωνσταντίνος Καβάφης, Νίκος Καζαντζάκης, Εμμανουήλ Ροΐδης, Κοσμάς Πολίτης, Άγγελος Τερζάκης, Βιρτζίνια Γουλφ, Κρίστιαν Άντερσεν, Φραντσέσκο Περίλλα, Χένρι Μίλλερ κ.ά. - δεν αναφέρω τους ζωγράφους, φωτογράφους, ερευνητές, αρχαιολόγους, ανασκαφείς, περιηγητές κ.ά).

ΜΕΡΟΣ Α' - Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Στο έργο του ΔΟΚΙΜΕΣ, τόμος πρώτος, και στο κεφάλαιο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ, εμβόλιμα και όχι ως κύριο θέμα, ο Γιώργος Σεφέρης “δεν περιγράφει την παράσταση της Γέννησης του Χριστού ως αρχαιολόγος ούτε την ερμηνεύει ως θεολόγος ή ανθρωπολόγος²...” αλλά κάνει μια ιδιαίτερη αναφορά για το “κατάμαυρο στόμιο της σπηλιάς, το πιο μαύρο χρώμα που είδα ποτέ μου...” που αξίζει την προσοχή μας:

[Φωτ.Αντόν Ποσπέλοβ - <https://gr.pravoslavie.ru/123715.html>]

(2 - Γιάννης Ρηγόπουλος “Ο Γιώργος Σεφέρης περιγράφει τοιχογραφίες στην εκκλησία του Χριστού Ζωοδότη στο χωριό Μποϊτζα που βρίσκεται κοντά στην Κορυτσά με αναφορά (του Γ.Σ.) στις τοιχογραφίες της Όμορφης Εκκλησίας στην Αίγινα)

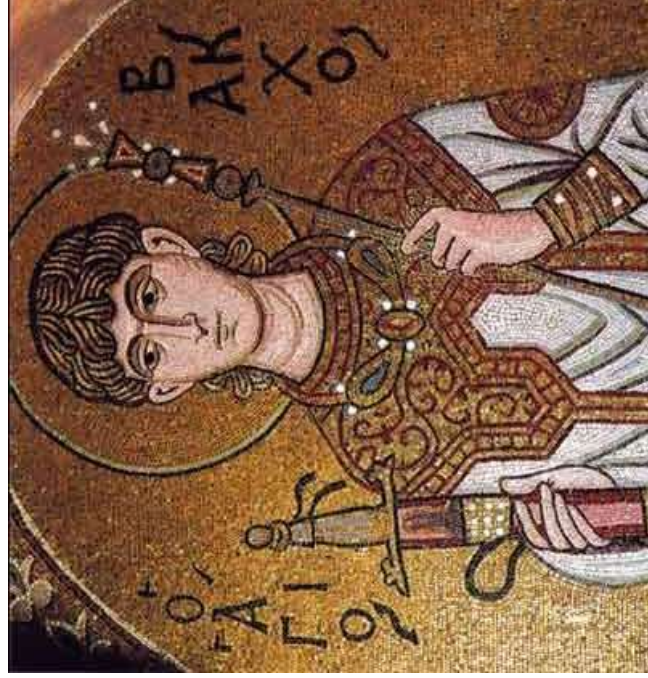
«Θά'χετε προσέξει, στη δεξιά γωνιά της εκκλησίας του Δαφνιού, ένα ψηφιδωτό που παριστάνει τη γέννηση στο σπήλαιο της Βηθλεέμ. Πίσω από την κούνια του Χριστού ανοίγει κατάμαυρο το στόμα της σπηλιάς, το πιο μαύρο χρώμα που είδα ποτέ μου. Αυτή η εικόνα έρχεται μπροστά μου όταν συλλογίζομαι τους μύθους του Γένους στους καιρούς της δουλείας. Το λευκό λίκνο – αν το 'χει γεννήσει ή αν πρόκειται να το καταπιεί η άβυσσος; Δεν το ξέρεις. Τι ετοιμάζεται; μια ανάσταση ή μια καταστροφή;

Δεν το ξέρεις. Όλη μας η μυθολογία λικνίζεται πάνω σ' αυτό το λίκνο, που ήρθε να προσκυνήσει τελευταίος, στα χρόνια μας, ο ζωγράφος Θεόφιλος Χατζημιχαήλ. Και το σκλαβωμένο έθνος, σ' αυτό το λίκνο τοποθέτησε, μαζί με το Διγενή και το Μεγαλέξανδρο, το τραγούδι της παλικαριάς και της αγάπης, που φεραν από την κουρασμένη Κρήτη οι βασανισμένοι πρόσφυγες του Μαρίνου Μπουνιαλή...». Γ.Σεφέρης, ΔΟΚΙΜΕΣ, τόμος πρώτος, κεφάλαιο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ, σελ. 318,319

*****

ΜΕΡΟΣ Β΄ - Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΝΤΥΜΕΝΟΣ ΜΕ ΤΑ ΦΟΡΕΜΑΤΑ ΤΟΥ

ΑΓΙΟΥ ΒΑΚΧΟΥ^{3,4}

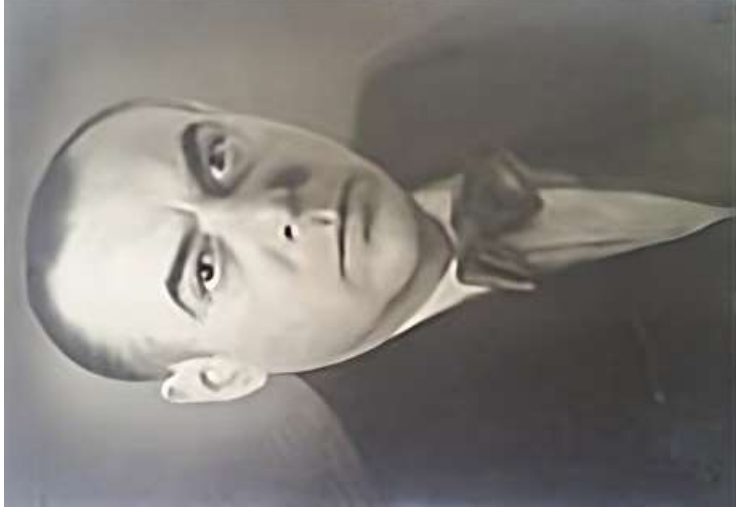
Ο Γεώργιος Σεφέρης, στη σημείωση (1), του ανωτέρω αποσπασματος για τη Γέννηση του Χριστού, παραπέμπει και συσχετίζει την ενδυμασία του Ερωτόκριτου με τα φορέματα του Αγίου Βάκχου.

“Είναι περίεργο, σήμερα 24 Φλεβάρη, τελειώνοντας αυτή την εργασία, παρατήρησα στην εκκλησία του Δαφνιού τον Ερωτόκριτο της λαϊκής εικονογραφίας ντυμένο τα φορέματα του Αγίου Βάκχου... Το μόνο που θα έλεγα ακόμη είναι τούτο: σβήνοντας ένα κομμάτι από το παρελθόν, σβήνει κανείς και ένα κομμάτι από το μέλλον, και είναι θλιβερή η ζωή που μοιάζει σαν ακατοίκητο σπίτι”.

[3- Άγιος Βάκχος: Οι Άγιοι Σέργιος και Βάκχος ήταν Ρωμαίοι χριστιανοί στρατιώτες του 4ου αιώνα αναγνωρισμένοι ως μάρτυρες και στρατιωτικοί άγιοι από τις Καθολικές και Ορθόδοξες Εκκλησίες. Η γιορτή τους είναι 7 Οκτωβρίου. Σύμφωνα με την αγιογραφία τους, ο Σέργιος και ο Βάκχος ήταν αξιωματικοί του στρατού του Γαλερίου και αγαπημένοι του, μέχρι όπου εκτέθηκαν ως μυστικοί Χριστιανοί. Στη συνέχεια τιμωρήθηκαν σοβαρά, με τον Βάκχο να πεθαίνει από βασανίστρια και τον Σέργιο διά αποκεφαλισμού.]

[4 - Ο Άγιος Βάκχος στο Καθολικό της Μονής Δαφνίου, ως ψηφιδωτή εικόνα, βρισκόταν στο τύμπανο της βόρειας θύρας που οδηγεί από το ναό στον νάρθηκα, μέχρι το σεισμό του 1999. Μετά το σεισμό και τη συντήρηση της Μονής Δαφνίου, ο Άγιος Βάκχος λόγω των ζημιών δεν αποκαταστάθηκε. Στη θέση του υπάρχει η φωτογραφία της ψηφιδωτής παράστασης που υπήρχε πριν από το σεισμό του 1999).

Κώστας Φωτεινάκης – Δεκέμβριος 2025

Άγγελος Προκοπίου (1909 - 1967):

“Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΣΤΟ ΔΑΦΝΙ – Η ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΣΑΛΩΜΗΣ”

Ανάλυση του ψηφιδωτού “Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΣΤΟ ΔΑΦΝΙ” από τον Άγγελο Προκοπίου που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 24/12/1953. Το άρθρο αυτό, μαζί με άλλα κείμενα του συγγραφέα περιλαμβάνεται στο βιβλίο “ΕΣΤΙΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ”.

Περισσότερες πληροφορίες για τον Άγγελο Προκοπίου και το βραβευμένο ντοκιμαντέρ “ΤΟ ΔΑΦΝΙ – ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΧΡΥΣΟΔΑΦΝΙΩΤΙΣΣΑ”, 1952, την πρώτη ελληνική ταινία τέχνης, βραβευμένη με δύο πρώτα διεθνή βραβεία στο Β΄ ΜΕΡΟΣ.

ΜΕΡΟΣ Α΄

Άγγελος Προκοπίου: “Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΣΤΟ ΔΑΦΝΙ – Η ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΣΑΛΩΜΗΣ”

Είχα ξεχαστεί μπροστά στην ψηφιογραφημένη Γέννηση του Δαφνίου μια παραμονή Χριστουγέννων. Όλες αυτές οι τριανταφυλλένιες και μενεξεδένιες αποχρώσεις του Υμηττού, που τραγουδούν οι ποιητές μας ανθούσαν στους πλαστικούς λόφους, που ακάλιαζαν με τόση τρυφερότητα το σπήλαιο.

Η ελληνική φαντασία είχε διαλέξει το αττικό αυτό μοναστήρι για να δώσει το χαριέστερο έργο της μεσαιωνικής εικονογραφίας. Δεν θυμούμαι να χάρηκα τόσο πολύ μια Γέννηση στη ζωγραφική, της Ανατολής και της Δύσης, όσο αυτήν που στόλισε, στον ΙΑ΄ αιώνα, το Δαφνί μας. Η κλασσική ευαισθησία των Ελλήνων ξαναζεί σε όλες αυτές τις ευγενείς μορφές, που συνομιλούν με τόσο άνεση και διαλογίζονται με τόση γαλήνη.

Όλα τα πρόσωπα, που αναφέρει ο Ευαγγελιστής Λουκάς, τ' αναγνώρισα με οδηγό το ποιητικό του κείμενο. «Τους ποιμένες φυλάσσοντας φυλακάς της νυκτός επί την ποιμνιν αυτών, τους Αγγέλους δοξολογούντας και λέγοντας της επί Γης ειρήνη, το Βρέφος στη φάτην του, την Παρθένο και τον Ιωσήφ». Η μόνη προσθήκη ήταν των δύο ζώων. Προερχόταν όμως από μια προφητεία του Ησαΐα. «Εγνώ βους τον κτηράμενον και όνος την φάτην του κυρίου αυτού» (Κεφ.Α' 3).

Στην αριστερή γωνία της ημικυκλικής κόγχης το ψηφιδωτό ήταν κατεστραμμένο. Ζήτησα να συμπληρώσω το κενό του με πλαστικά στοιχεία του θεοκρατικού τοπίου.

Ξαφνικά σε μικρή απόσταση από την μορφή της Παρθένου, είδα ν' ανεμίζει μια κορδέλλα. Πρόσεξα καλύτερα και το ενδιαφέρον μου εντοπίστηκε τώρα στο χαλασμένο κομμάτι. Ήταν πραγματικά μια κορδέλλα, που έδενε τα μαλλιά μιας μορφής χαμένης. Αν ήταν Άγγελος η μορφή αυτή, έπρεπε να είχε ένα φωτιστέφανο γύρω από το κεφάλι του. Και τέτοιος φωτιστέφανος δεν υπήρχε. Η κορδέλλα και τα μαλλιά ανήκαν λοιπόν σε μια απλή γυναίκα και όχι σ' έναν Άγγελο. Αλλά ποια ήταν αυτή; Ούτε ο Λουκάς, ούτε

κανένας άλλος Ευαγγελιστής δεν αναφέρουν στα κανονικά κείμενα, την παρουσία μιας κοινής θνητής στη Γέννηση. Ήταν ένα μυστήριο κι έπρεπε να το ξεδιαλύνω. Από μια κορδέλλα έπρεπε να βρω τη γυναίκα, που διαδραμάτισε κάποιο ρόλο στη Γέννηση του Ιησού.

Ανέτρεξα στ' απόκρυφα Ευαγγέλια. Εδώ στάθηκα τυχερός. Ένα απόκρυφο, που διασώθηκε ως την εποχή μας, σε λατινική γλώσσα, με τον τίτλο «Η Γέννησις της Μαρίας και τα Παιδικά χρόνια του Σωτήρος» De Nativitate Maria et infantia Salvatoris), είναι αφιερωμένο στην παιδική ηλικία της Παρθένου (Βιβλίο Α') και του Ιησού (Βιβλίου Β').

Το Ευαγγέλιο αυτό μολονότι αποδίδεται στον Ματθαίο, είχε αποκλεισθεί από την τάξη των κανονικών, μ' ένα διάταγμα του Πάπα Γελάσιου Β' (1118-19). Σε αυτό το απόκρυφο Ευαγγέλιο απαντούμε την παρουσία δύο γυναικών, που τις έφερε ο Ιωσήφ για να ξεγεννήσουν την Παρθένο. Η πρώτη ονομαζόταν Σαλώμη, η δεύτερη Ζελέμη. Μόλις μπήκαν στο σπήλαιο οι δύο μαιές έτρεξαν να βοηθήσουν, πλησίασε πρώτη η Ζελέμη, αλλά ξεφώνησε τρομαγμένη «Κύριε, Κύριε, συγχώρησέ με, ποτέ δεν φαντάστηκα τέτοια

περίπτωση. Τα στήθη της είναι γεμάτα γάλα. Εγέννησε ένα αγόρι κι όμως έμεινα παρθένα!». Η Σαλώμη ακούγοντας τα λόγια αυτά, μουρμούρισε κουνώντας με δυσπιστία το κεφάλι της. «Δεν πιστεύω σ' αυτά που ακούω αν δεν βεβαιωθώ». Και πλησίασε την Παρθένο. Μα μόλις την άγγιξε, το χέρι της ξεράθηκε κι έβαλε τις φωνές και τα κλάμματα. Παρακαλούσε το Θεό να συγχωρέσει την απιστία της. Ένας Άγγελος την άκουσε και παρουσιάστηκε τότε: «Πλησίασε το παιδί, την προστάζει, και προσκύνησε. Έπειτα άγγιξέ του με το χέρι σου και θα γιατρευτείς». Η Σαλώμη άκουσε την προσταγή του Άγγελου και θεραπεύτηκε...] - [ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΛΩ](#)

ΜΕΡΟΣ Β'

‘Άγγελος Προκοπίου: “ΤΟ ΔΑΦΝΙ – ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΧΡΥΣΟΔΑΦΝΙΩΤΙΣΣΑ”, 1951 - Η πρώτη ελληνική ταινία τέχνης, βραβευμένη με δύο πρώτα διεθνή βραβεία.

Στις 15 Ιανουαρίου 2011 το βραβευμένο, χαμένο και πολυβραβευμένο ντοκιμαντέρ του Άγγελου Προκοπίου “Δαφνί (Παναγία Χρυσοδαφνιώτισσα)” (1951) παρουσιάστηκε στο Παλατάκι σε συνεργασία με την Ταινιοθήκη της Ελλάδος.

Η ταινία γυρίστηκε το 1951 και πήρε δύο πρώτα βραβεία, ως καλύτερο ντοκιμαντέρ, στα Φεστιβάλ του Εδιμβούργου και της Νέας Υόρκης το 1952. Σύμφωνα με το πρόγραμμα

της προβολής στον κινηματογράφο ΑΣΤΥ (29/3/1953), «η σύλληψη και το κείμενο οφείλονται στον Άγγελο Προκοπίου».

Από την παρακολούθηση της ταινίας, αλλά και από την περιγραφή που κάνει ο ίδιος ο Άγγελος Προκοπίου στην εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, προκύπτει ότι χρησιμοποιήθηκαν σκαλωσιές και ειδικός φωτισμός στο εσωτερικό του Καθολικού για να «δημιουργηθεί μια ταινία και να συναγωνισθεί με ελληνικά χρώματα τις ξένες του είδους της».

[ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΕΔΩ](#)

ΜΕΡΟΣ Γ΄ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Άγγελος Προκοπίου (1909 - 1967)

Γιός του σημαντικού ζωγράφου Γιώργου Προκοπίου (1876-1940). Σπούδασε Νομικά και Κοινωνικές Επιστήμες στο Πανεπιστήμιο, καθώς και ζωγραφική - χαρακτηριστική στην Α.Σ. Καλών Τεχνών στην Αθήνα, με δάσκαλο τον Κ. Παρθένη, Ιστορία της Τέχνης και Αρχαιολογία στο Παρίσι, με τον Α. Grabar. Έγινε διδάκτωρ της Σορβόνης και εξελέγη καθηγητής της Ιστορίας της Τέχνης στην Αρχιτεκτονική Σχολή του ΕΜΠ το 1940.

Τον Οκτώβριο του 1940 ξεκίνησε από τους πρώτους για το μέτωπο της Αλβανίας. Στην κατοχή, διώχτηκε από τη θέση του και κλείστηκε στις φυλακές, ενώ έβγαζε, με μια ομάδα αγωνιστών, την αντιστασιακή εφημερίδα «Ελεύθερη Ζωή».

Μετά τον πόλεμο πολιτεύτηκε με τον Ν.Καζαντζάκη και τον Ν. Πλαστήρα και δικηγορούσε στον Άρειο Πάγο και στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Από το 1945 κρατούσε τη στήλη της τεχνοκριτικής στην Εφημερίδα «Καθημερινή», όπου δημοσίευε άρθρα και μελέτες, ως την ημέρα που πέθανε. Κατά καιρούς δημοσίευσε άρθρα του στα έντυπα «Ο Αιώνας μας» (1947-48), «Αγγλοελληνική Επιθεώρηση» (1946-1952), «Αρχιτεκτονική» (1952). Το 1958-59 ήταν Διευθυντής Προγράμματος της Ραδιοφωνίας, αργότερα Πρόεδρος της «Ενώσεως Κρητικών Τέχνης» (αναλυτική παρουσίαση για την Ένωση στο τέλος του σημειώματος). Το '62 εξέδωσε το περιοδικό Τέχνης «Νέες Μορφές». Συμμετείχε σε όλα τα διεθνή συνέδρια Ιστορίας της Τέχνης, Βυζαντινών Σπουδών και Αισθητικής. Έγραψε δέκα (10) βιβλία και περισσότερα από χίλια (1.000) άρθρα

